

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.134

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА – СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Віталій Косович

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,

e-mail:kosovych_y@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-6551-2686

Статтю присвячено аналізу рівня нормативної регламентації юридичної техніки на основних стадіях правового регулювання, зокрема: правотворчості, правосистематизації, правореалізації та правозастосування, правотлумаченні. Констатовано, що сьогодні на рівні правової доктрини відсутня єдність позицій щодо переліку та змістовного наповнення юридичної техніки на цих стадіях. Це негативно впливає на практику. Отож постала об'єктивна необхідність нормативної регламентації використання інструментарію юридичної техніки в Україні.

Встановлено, що нормопроектувальна техніка знайшла своє нормативне закріплення у Законі України «Про правотворчу діяльність», різних методичних рекомендаціях, виданих органами державної влади. Водночас у цих правових актах не вистачає приписів, що визначають правила змістовного наповнення нормативно-правових актів. Вказано, що правила систематизації нормативно-правових актів нині регулюються цим же Законом та правовими актами Міністерства юстиції України. Мають формальний характер та потребують змістовного розширення.

З'ясовано, що правореалізаційна техніка у вітчизняній правовій системі розглядається здебільшого як техніка укладення нормативно-правових договорів і регулюється нормами матеріального приватного права. Таке регулювання має загальний характер і потребує ґрунтовної законодавчої формалізації. Правозастосовна техніка лише починає вивчатися. Деякі її правила та вимоги містяться в окремих законодавчих актах, наприклад, вимоги стосовно структури актів застосування права у процесуальних кодексах України. Правила правозастосовної техніки сьогодні ще неуніфіковані, потребують узагальнення та своєї «кодифікації». Зроблено висновок, що правотлумачна техніка зазвичай є предметом наукового вивчення і вимагає нормативного визначення хоча б на рівні правових актів Міністерства юстиції України.

Ключові слова: нормопроектна техніка, техніка систематизації нормативно-правових актів, правореалізаційна техніка, техніка застосування права, техніка тлумачення правових норм.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2024.78.003>

Вступ. Сьогодні у вітчизняній правовій практиці утверджується інститут юридичної техніки. Юридична техніка проєктується як окрема навчальна дисципліна, використовується як інструмент у процесі творення, реалізації, тлумачення та застосування правових норм. Непересічна роль юридичної техніки у забезпеченні ефективного правового регулювання суспільних відносин надає актуальності дослідженню проблематики її імплементації у правову систему України.

Юридична техніка сьогодні є предметом дослідження провідних українських учених. Варто згадати напрацювання С. В. Бобровник, І. І. Онищука, Н. М. Оніщенко, В. І. Риндюк, І. Д. Шутака, О. І. Ющика та ін. На доктринальному рівні існують різні підходи до розуміння поняття, змісту та структури юридичної техніки. Це не найкращим чином впливає на праворегулятивну практику. Тому вважаємо за необхідне розглянути стан та перспективи нормативного закріплення правил юридичної техніки у вітчизняному законодавстві.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, юридична техніка – це система засобів, прийомів, правил, вимог, що слугують інструментарієм правового регулювання суспільних відносин. Юридична техніка включає техніку нормопроекування, техніку систематизації, реалізації та застосування, тлумачення юридичних норм. Ми також розмежуємо юридичну техніку та юридичну технологію, що є процесом нормотворення, нормосистематизації, нормотлумачення та нормозастосування. Наприклад, вимоги до структури індивідуально-правового акта – це техніка правозастосування, а вимоги стосовно основних стадій правозастосування – це правозастосовна технологія.

Юридична техніка стала предметом вивчення та використання як самостійний правовий інститут порівняно недавно. І хоча фундаментальна робота Рудольфа фон Ієрінга «Юридична техніка» з'явилася ще на перетині XIX та XX ст., про юридичну техніку в Україні почали активно вести мову лише протягом двох останніх десятиліть. Саме тому стан нормативного закріплення прийомів та правил юридичної техніки в нас сьогодні можна оцінити як «такий, що перебуває на стадії розвитку». З-поміж різних видів юридичної техніки найбільш розвинутою та регламентованою нині є техніка нормопроекування. Можемо згадати низку підзаконних нормативно-правових актів, в яких про неї безпосередньо йдеться: Методичні рекомендації щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроекотної техніки, схвалені постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. № 41; Методичні рекомендації щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроекотної техніки, затвержені наказом Держзводгоспу України від 12.01.2004 р. № 4; Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проєктів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МНС та дотримання правил нормопроекотної техніки, затвержені наказом МНС від 10.12.2007 р. № 851; Вимоги до нормопроектувальної техніки при розробці наказів у Міністерстві охорони здоров'я України, затвержені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2010 р. № 68.

Про законодавчий рівень певної регламентації юридичної техніки можемо вести мову у світлі Закону України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX «Про правотворчу діяльність» (далі Закону) [9]. Основна увага тут звичайно приділяється *техніці нормопроекування*. Закон містить спеціальний розділ V «Загальні засади техніки нормопроекування». У ньому дається визначення нормопроекотної техніки та характеризуються такі її складові, як: вимоги до структури нормативно-правового акта; вимоги до змісту нормативно-правового акта; вимоги до мови та стилю нормативно-правового акта; реквізитні правила; вимоги до основних структурних елементів нормативно-правового акта; правила внесення змін до нормативно-правових актів.

Для того щоб оцінити повноту відображення необхідних правил нормопроекування у цьому Законі, нагадаємо, що на доктринальному рівні ведуть мову про дві групи складників нормопроекотної техніки: ті, що стосуються змісту та форми нормативно-правових актів. До змістовних відносимо: а) загальні вимоги

(верховенства права, відповідності нормам європейського права, соціальної спрямованості, доцільності, обґрунтованості, ефективності, своєчасності, стабільності, економічності, реальності, оптимальності); б) логічні правила (тотожність, несуперечність, «виключення третього», послідовність викладу тексту нормативно-правового акта, узгодженість, системність, недопустимість дублювання); в) засоби формування змісту – принципи права, правові конструкції, правові дефініції, правові презумпції, правові фікції та правові аксіоми. Друга група засобів і правил стосовно форми нормативно-правового акта охоплює: а) юридичну термінологію; б) структуру нормативно-правового акта; в) його реквізити.

Проектуючи їх на Закон України «Про правотворчу діяльність», можемо констатувати, що в ньому порівняно з правилами нормопроекування, визначеними наведеними вище методичними рекомендаціями та проектами Закону України «Про нормативно-правові акти», проектом Закону України № 5707 «Про правотворчу діяльність» [10] знайшли відображення не лише вимоги до форми нормативно-правового акта (як зазвичай було в попередніх документах), а й вимоги до змісту нормативно-правового акта. Якщо раніше останні зводились до зрозумілості змісту, однозначності розуміння, передбачуваності наслідків реалізації, узгодженості з іншими нормами права, то їх перелік у Законі України № 3354-IX значно ширший та обґрунтованіший. Зокрема, йдеться про такі вимоги до норм права, як: однозначність їх розуміння (ясність, точність, доступність для розуміння та реалізації); передбачуваність результатів їх реалізації; відповідність та узгодженість з іншими нормами; уніфікованість вжитої в них термінології; спорідненість та логічність послідовності їх викладення тощо. Законодавчо закріплені й окремі правила правничої мови, а саме: терміни та поняття, що вживаються у нормативно-правовому акті, мають бути уніфіковані впродовж усього його тексту (без використання синонімів та слово-сполучень, що мають подібне лексичне значення); написання числівників, що вживаються у тексті нормативно-правового акта, має бути уніфікованим впродовж усього його тексту. Окрема стаття присвячена вимогам до мови та стилю нормативно-правового акта. Можемо констатувати поєднання змістовних та мовних вимог й правил. Не залежно від наукових оцінок таке законодавче поєднання є позитивним. Не зовсім, однак зрозуміло чому про вимоги до термінології йдеться водночас у двох статтях Закону: ч. 2 ст. 34 Вимоги до змісту нормативно-правового акта та частинах 2-5 ст. 35 Мова та стиль нормативно-правового акта.

На нашу думку, не знайшли свого закріплення саме як вимоги і такі вимоги до нормативно-правового акта, як верховенство права, відповідність нормам європейського права, соціальна спрямованість. Практика Верховного Суду та Конституційного Суду України ілюструє їх важливість як складових якості нормативно-правового акта. Хоча можна вести мову про їх використання у процесі нормопроекування як принципів правотворчої діяльності, передбачених ст. 3 Закону й методичними рекомендаціями для центральних органів виконавчої влади щодо застосування в законотворчій діяльності Конвенції про захист прав і основних свобод людини, схвалених постановою колегії Міністерства юстиції України від 21.11.2000 р. № 40, та використання як критерії оцінки при проведенні правової експертизи підзаконних нормативно-правових актів під час їх державної реєстрації відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону. Правила такого експертування окреслені різними методичними рекомендаціями, наприклад «Щодо здійснення експертизи нормативно-правових актів (їх проєктів) на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», затвердженими Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини 15 серпня 2006 р.

Певним чином близька за своїм призначенням до правотворчості є систематизація нормативно-правових актів (напевно це і стало підставою введення у текст Закону України «Про правотворчу діяльність» низки положень пов'язаних зі систематизацією). Систематизація як різновид юридичної діяльності є важливим засобом удосконалення (у широкому розумінні) нормативно-правових актів [5, с. 145]. Теоретики, зазвичай попри певний плюралізм, виділяють такі способи систематизації, як інкорпорація, кодифікація, консолідація, облік [2, с. 315].

Систематизації, як і іншим видам юридичної діяльності, властивий свій *юридико-технічний інструментарій*. Серед основних способів систематизації визначальний характер належить кодифікації, яку за багатьма параметрами можна вважати різновидом правотворчої діяльності. О. В. Богачова зазначає, що розширення обсягів і поліпшення якості кодифікаційної діяльності мають стати одним із головних завдань законотворчого процесу в Україні [1, с. 49]. Кодифікаційний вектор роботи парламенту спрямований на усунення «законодавчих анахронізмів» [14, с. 432]. Основною формою кодифікованих актів сьогодні вважається кодекс. Напевно, саме тому українські вчені акцентують на необхідності активного використання у процесі створення кодексів кодифікаційної техніки, детально її характеризують, указують на типові помилки, зумовлені недотриманням правил кодифікації [5, с. 126, 167, 179]. Науковці звертають увагу на особливості кодифікаційної техніки, наприклад, достатньо складну структуру кодексу. Статті в кодексі розміщені в суворій послідовності. Кожна стаття має самостійне значення і є складовим елементом кодексу. Кодекси переважно будуються за пандектною системою. Вони складаються із двох частин: загальної і особливої [13, с. 62–63]. Особливості юридико-мовної форми кодифікаційної техніки виявляються у прийомах уніфікації термінології та стандартизації мовних форм [5, с. 162]. Зміст перших полягає в однозначності поняття в межах термінологічної системи. Термін повинен відповідати тільки одному поняттю. В кодифікованих актах повинні даватися найбільш загальні визначення понять, що даються в інших нормативно-правових актах [5, с. 162]. Завдання других – забезпечити використання у кодифікованих актах стереотипних фраз і висловів, сталих мовних конструкцій, мовних штампів, стійких словосполучень тощо [5, с. 162]. Юридико-логічні форми кодифікаційної техніки охоплюють такі прийоми, як інвентаризація, ревізія, кількісне та якісне спрощення, аналогічне розповсюдження, логічна концентрація, систематичне розташування матеріалу, тричленна структура правової норми тощо [5, с. 162–165].

Як і у випадку з технікою нормопроекування основні правила кодифікаційної техніки сьогодні знайшли своє відображення у Законі України «Про правотворчу діяльність» у ч. 3 ст. 32 Структура нормативно-правового акта: «кодекси, крім структурних елементів, властивих первинному закону, можуть складатися також з частин (загальної та спеціальної) або книг. У загальній частині (першій книзі) кодексу викладаються загальні засади правового регулювання (принципи, загальні положення та основні інститути правового регулювання) у відповідній сфері суспільних відносин. У спеціальних частинах (наступних книгах) кодексу викладаються групи норм права, об'єднані за специфічною ознакою (ознаками), які визначають особливості правового регулювання у відповідній сфері суспільних відносин». На тлі такої «грунтової» нормативної регламентації заслуговує підтримка позиції І. Д. Шутака, який виділяє інструменти формування змісту кодексу і його оформлення як різновиду нормативно-правового акта [17, с. 367]. Виправданням браку юридичної визначеності правил кодифікаційної техніки може бути те, що кодекси є різновидом законів.

Чи не найбільш поширеним способом систематизації нормативно-правових актів є їх інкорпорація. Оскільки цей вид упорядкування законодавства не передбачає ні змістовної, ні формальної зміни нормативно-правових актів *досліджень особливостей техніки* інкорпорацій, як і правових норм, які б визначали її правила дуже мало. На нашу думку, до законодавчих норм такого плану можна віднести ч. 5 ст. 35 Закону України «Про правотворчу діяльність», в якій йдеться про те, що з метою забезпечення єдності термінології, що вживається у нормативно-правових актах України, створюється Єдиний глосарій правових термінів; а також визначені правила його ведення.

Не надто поширеним у вітчизняній правовій системі є такий спосіб *систематизації, як консолідація*. С. Г. Меленко у своєму дослідженні виокремлює низку стадій теоретико-юридичної процедури консолідації [8, с. 6]. Дослідження консолідації мають більшою мірою теоретичний характер. На цьому тлі позитивом можна вважати наявність у Законі України «Про правотворчу діяльність» ст. 52 «Консолідований текст нормативно-правового акта», в якій дається його визначення, виділяються структурні складові, вказується призначення, правовий статус, джерела оприлюднення. Принаймні це юридико-технічні характеристики правового документа, що є результатом консолідації.

Не вдаючись до дискусій стосовно того чи є *облік* нормативно-правових актів способом їх систематизації, хочемо констатувати, що норми про правила обліку (ми їх відносимо до техніки систематизації) нормативно-правових актів України знайшли своє відображення у Законі України «Про правотворчу діяльність» у розділі IX «Облік нормативно-правових актів. Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів». Закон встановлює, що облік нормативно-правових актів здійснюється суб'єктом правотворчої діяльності та міністерством, що забезпечує формування державної правової політики. Облік прийнятих суб'єктами правотворчої діяльності нормативно-правових актів здійснюється шляхом включення їх до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів. Ст. 56 Закону визначає держателя та адміністратора Реєстру, перелік нормативно-правових актів, що до нього включаються, перелік даних про нормативно-правові акти, що включаються до державного реєстру. На підзаконному рівні правила обліку нормативно-правових актів України визначаються постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2001 р. № 376 «Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним».

Норми, що закріплюють правила правореалізаційної та правозастосовної техніки. Техніка реалізації юридичних норм – сукупність правил, вимог, прийомів використання уповноважених, виконання зобов'язальних та дотримання заборонних правових норм. Існує думка, що четвертою формою реалізації права є його застосування. Правозастосовну техніку вочевидь можемо розглядати як інструментарій створення індивідуально-правових актів, що є результатом правозастосовної діяльності. Варто зауважити, що коли йдеться про правореалізацію та правозастосування, слід розрізняти систему правил стосовно їх процедурної та матеріалізованої у різних правових актах складової. На нашу думку, юридична техніка пов'язана насамперед із творенням (оформленням) правореалізаційних та правозастосовних актів. Цей напрям юридичної техніки сьогодні перебуває у стані активного наукового дослідження і вирізняється значною нормативною неврегульованістю.

Характеризуючи правореалізаційну техніку, науковці акцентують на вимогах до договору як однієї з основних форм реалізації норм приватного права¹.

Не можна не звернути увагу на ще один аспект правореалізаційної техніки. Відповідно до ст. 57 Закону України «Про правотворчу діяльність» реалізація нормативно-правового акта щодо суспільних відносин, що виникли після набрання ним чинності або до набрання ним чинності і тривали станом на дату набрання актом чинності – це дія нормативно-правового акта в часі. Ми знаємо, що нормативно-правові акти України можуть мати пряму, зворотну та переважальну дію у часі. Ст. 58 цього Закону визначає зміст прямої дії, а ст. 59 зворотної дії нормативно-правового акту в часі.

Коли йдеться про юридико-технічні характеристики правозастосування (самого створення правозастосовних актів), то необхідно пам'ятати про вимоги до змісту (відповідності принципу верховенства права, законності, соціальної орієнтованості, справедливості, обґрунтованості, доцільності), логічні правила, юридичні конструкції, правові дефініції, правові припущення, мовні, структурні та реквізитні правила, необхідні для створення досконалих індивідуально-правових актів. Що сьогодні з цього юридико-технічного інструментарію правозастосування отримало своє нормативне визначення? Оскільки правозастосовна діяльність в Україні здійснюється відповідно до встановлених нормативно-правових приписів, юридико-технічні правила мають міститися насамперед у вітчизняних процесуальних кодексах. Однією із визначальних засад судочинства визначено принцип верховенства права. Відповідно до ст. 7 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. № 4651-VI – це загальна засада кримінального провадження [6]; відповідно до ч. 1 ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України від 06.07.2005р. № 2747-IV суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права [4]; відповідно до ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 р. № 1618-IV – це засада (принцип) цивільного судочинства [15].

Складовими верховенства відповідно до законодавчих норм є вимога соціальної орієнтованості – людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями й вимога відповідності Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. і протоколам до неї та практиці Європейського суду з прав людини.

Законодавче закріплення отримали й інші змістові вимоги до правозастосовних актів. Ст. 370 Кримінального процесуального кодексу України встановлює, що судові рішення повинно бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Ст. 263 Цивільного процесуального кодексу України закріплює, що судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Відповідно до ст. 242 Кодексу адміністративного судочинства України рішення суду повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим.

Структурні вимоги до правозастосовних актів сьогодні не тільки виділяються науковцями (як було раніше), а й мають нормативне закріплення. У ст. 372 (зміст ухвали) та 374 (зміст вироку) Кримінального процесуального кодексу України

¹ Див. наприклад: Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнєцова та ін. ; за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 896 с.; Мічурін С. О. Техніка складання договорів : наук.-практ. посібник. Серія «І Практика і закон». Харків : ЮрСвіт, 2006. 536 с. та інші.

передбачено, що судові рішення повинні містити вступну, мотивувальну та резолютивну частини. Відповідно до ст. 265 Цивільного процесуального кодексу України та ст. 246 Кодексу адміністративного судочинства України рішення суду складаються з вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин. У призмі юридичної регламентації правил правозастосування не можна не згадати про встановлені Законом України «Про правотворчу діяльність» правила подолання правових прогалин та подолання колізій юридичних норм під час їх реалізації.

Аналізуючи наявну нині практику нормативної регламентації суспільних відносин в Україні, можна зауважити, що в тих випадках, коли виникають труднощі з реалізацією чи застосуванням певних нормативно-правових актів, для їх подолання використовується *тлумачення* неоднозначних нормативно-правових приписів. Правотлумачна діяльність стала частиною нашої правової реальності (в тексті Конституції України на 161 ст. припадає 66 офіційних тлумачень).

Доктринальні підходи стосовно тлумачення права набули сьогодні аксіоматичного характеру. Однак чи завжди доктрина слугує джерелом права? Наведемо приклад. Загальновідомо, що інтерпретація права не може призводити до створення нової юридичної норми. Чи у всіх випадках дотримується ця вимога? Візьмемо, для прикладу, рішення Конституційного Суду України у справі № 11-рп/98 від 07.07.98 р. [12] за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення ч. 2 і 3 ст. 84 та ч. 2 і 4 ст. 94 Конституції України (справа щодо порядку голосування та повторного розгляду законів Верховною Радою України). Якщо зіставити безпосередньо конституційну норму, закріплену, зокрема, ч. 2 ст. 84: «рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування», з її інтерпретацією органом конституційного правосуддя України: «рішення Верховної Ради України, зокрема закони, постанови, інші акти, а також рішення Верховної Ради України щодо прийняття (відхилення) постанови законопроекту, поправок до них приймаються лише на пленарному засіданні Верховної Ради України за умови особистої участі народних депутатів України в голосуванні та набрання встановленої Конституцією України, законом про регламент Верховної Ради України кількості голосів на їх підтримку», то не складно зауважити, що в результаті тлумачення вихідна «материнська» норма змінюється, набуває нового, дещо ширшого характеру. Змінюються також її структурні складові – диспозиція та гіпотеза. Конституційний Суд України не є творцем юридичних норм, а надана ним інтерпретація чинних правових норм призводить до їх уточнення, і корекції (особливо, коли йдеться про тлумачення норм з формально невизначеними поняттями).

Новації до Основного Закону України позбавили Конституційний Суд України права тлумачити закони. Натомість можемо (звичайно з низкою застережень) вести мову про правозастосовне тлумачення Верховного Суду. Відповідно до ч. 5 ст. 13 Закону України № 1402-VIII від 02.06.2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. У ч. 6 цієї статті також зазначено, що висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [11]. Правозастосовне тлумачення має свої особливості, обумовлені і галузевою специфікою застосовуваних правових норм. Так, О. В. Капліна визначає специфіку тлумачення норм кримінально-процесуального права України [3].

Тлумачення-роз'яснення змісту юридичних норм є різновидом юридичної діяльності, результат якої значною мірою залежить від дотримання низки різноманітних правил. Власне ці правила, що охоплюють вимоги, порядок та принципи тлумачення (якщо ще долучити й передумови), і формують кістяк правотлумачної техніки. При цьому визначальне значення, на думку науковців, мають способи тлумачення. Л. І. Чулінда, досліджуючи юридико-лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів, звертає увагу на правила такого тлумачення [16, с. 90]. Б. В. Малишев пропонує правила мовного тлумачення; прийоми формальної логіки, які використовуються у логічному тлумаченні; типові зв'язки між нормами права, що слід урахувувати під час системного тлумачення; прийоми цільового (телеологічного) тлумачення [7, с. 76–135].

Усебічна наукова вивченість теми є, вочевидь, причиною того, що сьогодні питання тлумачення правових норм, а тим більше правотлумачної техніки, в Україні на законодавчому рівні практично не регламентується (за винятком ст. 150 Конституції України).

Спроби законодавчо визначити, що таке тлумачення права, його різновиди та «статус» офіційного тлумачення роз'яснення правових норм було зроблено в різних проектах Закону України «Про нормативно-правові акти» та проекті Закону України «Про правотворчу діяльність» № 5707. Однак у прийнятому Верховною Радою Законі України «Про правотворчу діяльність» (якій підсумував положення вказаних законопроектів) норми стосовно тлумачення права свого закріплення не знайшли.

Вести мову про перспективу законодавчої регламентації правил тлумачення правових норм складно, оскільки закон про правотлумачну діяльність вочевидь ніхто приймати не буде, в Законі України «Про Конституційний Суд України» та Законі України «Про судоустрій і статус суддів» відповідні норми будуть виходити за межі предмету правового регулювання цих нормативно-правових актів. На нашу думку, вакуум юридичного регулювання техніки тлумачення правових норм могли би певним чином заповнити відповідні методичні рекомендації Міністерства юстиції України (як було тривалий час із нормопроектною технікою).

Висновки. Ефективність правового регулювання суспільних відносин значною мірою обумовлюється рівнем досконалості юридичної техніки на усіх його основних стадіях: правотворчості, правосистематизації, правореалізації та правозастосуванні, правотлумаченні. Юридична техніка включає систему засобів, вимог, правил. На доктринальному рівні немає єдності щодо їх переліку та змістовного наповнення в основних напрямках юридичної діяльності. Це не завжди позитивно впливає на практику. Отож постала об'єктивна необхідність нормативної регламентації використання інструментарію юридичної техніки в Україні.

Певні напрацювання у цьому напрямі сьогодні уже є. Нормопроектувальна техніка знайшла своє нормативне закріплення у Законі України «Про правотворчу діяльність», різних методичних рекомендаціях, виданих органами державної влади. Водночас у вказаних правових актах не вистачає приписів, що визначають правила змістовного наповнення нормативно-правових актів. На нашу думку, детальний опис вимог та правил нормопроектної техніки мав би бути здійснений у спеціальному акті Міністерства юстиції України. Правила систематизації нормативно-правових актів нині регулюються цим же Законом та правовими актами Міністерства юстиції України. Ми вважаємо, мають формальний характер та потребують змістовного доповнення.

Правореалізаційна техніка у вітчизняній правовій системі розглядається здебільшого як техніка укладення нормативно-правових договорів і регулюється нормами матеріального приватного права. Таке регулювання має загальний змістовний характер. Отож правореалізаційна техніка потребує ґрунтовної законодавчої формалізації. Відповідні спроби було зроблено в різних проєктах Закону України «Про нормативно-правові акти» та проєкті Закону України № 5707 «Про правотворчу діяльність». Однак далі проєктування справа не пішла.

Правозастосовна техніка лише починає розпрацьовуватись науковцями. Деякі її правила та вимоги містяться в окремих законодавчих актах, наприклад, вимоги стосовно структури актів застосування права у процесуальних кодексах України. Правила подолання правових прогалів та колізій між юридичними нормами знайшли своє закріплення у Законі України «Про правотворчу діяльність». Водночас цього явно недостатньо. Правила техніки правозастосування неуніфіковані, потребують узагальнення та своєрідної «кодифікації».

Правотлумачна техніка зазвичай є предметом вивчення у дослідженнях. Попри свою важливість практично не знайшла формалізації у правових актах. Потребує нормативного визначення хоча б на рівні правових актів Міністерства юстиції України. Підсумовуючи, можемо констатувати, що юридична техніка в Україні переживає лише період свого утвердження, у багатьох випадках нормативно не окреслена, потребує посиленої уваги наукової спільноти та правотворчих суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2006. 238 с.
2. Загальна теорія права : підручник / М. В. Цвік, О. В. Петришин. Харків : Право, 2009. 584 с.
3. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : монографія. Харків : Право, 2008. 296 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005р. № 2747-IV. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text. (дата звернення: 05.01.2024).
5. Кодифікація законодавства України: теорія, методологія, техніка / Ю. С. Шемчушенко, О. І. Ющик, М. О. Теплюк, Л. В. Гульченко, В. І. Риндюк. Київ : Парламентське вид-во, 2007. 208 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. (дата звернення: 05.01.2024).
7. Малишев Б. В. Застосування норм права (теорія і практика) : навч. посібник. Київ : Реферат, 2010. 260 с.
8. Меленко С. Г. Консолідація як вид систематизації нормативно-правових актів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2002. 18 с.
9. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24 серпня 2023 р. № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>. (дата звернення: 05.01.2024).
10. Про правотворчу діяльність : Проєкт Закону України (реєстраційний номер 5707 від 25.06.2021 р.). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72355. (дата звернення: 05.01.2024).
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>. (дата звернення: 05.01.2024).
12. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р. № 11-рп/1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-98#Text>. (дата звернення: 05.01.2024).
13. Рогач О. Я., Бисага Ю. М. Кодифікаційні акти в системі законодавства України : монографія. Ужгород : Ліра, 2005. 124 с.

14. Теплюк М. О. Теоретико-правові основи введення закону в дію : монографія. Київ : Парламентське видавництво, 2013. 480 с.
15. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>. (дата звернення: 05.01.2024).
16. Чулінда Л. І. Юридико-лінгвістичне тлумачення текстів нормативно-правових актів. Київ : Атіка, 2006. 152 с.
17. Шутак І. Д. Юридична техніка : навч. посібник для вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : Коло, 2013. 496 с.

References

1. Bohachova, O. V. (2006). *Zakonotvorchij protses v Ukraini: problemy vdoskona-lennia* : dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata iurydychnykh nauk: spets. 12.00.01. Kyiv, 238.
2. *Zahalna teoriia derzhavy i prava* : pidruchnyk / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn ... Kharkiv : Pravo, 2009. 584.
3. Kaplina, O. V. (2008). *Pravozastosovne tлумachennia norm kryminal'no-protse-sual'noho prava* : monohrafiia. Kharkiv : Pravo, 296.
4. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005r. № 2747-IV*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
5. *Kodyfikatsiia zakonodavstva Ukrainy: teoriia, metodolohiia, tekhnika* / Yu. S. Shemchushenko, O. I. Yuschyk, M. O. Tepliuk, L. V. Hul'chenko, V. I. Ryndiuk. Kyiv : Parlaments'ke vyd-vo, 2007, 208.
6. *Kryminal'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy vid 13.04.2012r. № 4651-VI*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
7. Malyshev, B. V. (2010). *Zastosuvannia norm prava (teoriia i praktyka)* : navchal'nyj posibnyk. Kyiv : Referat, 260.
8. Melenko, S. H. (2002). *Konsolidatsiia iak vyd systematyzatsii normatyvno-pravovykh aktiv* : avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata iurydychnykh nauk: spets. 12.00.01. Kyiv, 18.
9. *Pro pravotvorchu diial'nist'* : Zakon Ukrainy vid 24 serpnia 2023 r. № 3354-IKh. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
10. *Pro pravotvorchu diial'nist'* : Proekt Zakonu Ukrainy (reiestratsijnyj nomer 5707 vid 25.06.2021 r.). Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/-webproc4_1?pf35-11=-72355.
11. *Pro sudoustrij i status suddiv* : Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 roku № 1402-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
12. *Rishennia Konstytutsijnoho Sudu Ukrainy vid 7 lypnia 1998 r. № 11-rp/1998*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-98#Text>.
13. Rohach, O. Ya., Bysaha, Yu. M. (2005). *Kodyfikatsijni akty v systemi zakonodavstva Ukrainy* : monohrafiia. Uzhhorod : Lira, 124.
14. Tepliuk, M. O. (2013). *Teoretyko-pravovi osnovy vvedennia zakonu v diiu*: monohrafiia. Kyiv : Parlaments'ke vydavnytstvo, 480.
15. *Tsyvil'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy vid 18.03.2004 r. № 1618-IV*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
16. Chulinda, L. I. (2006). *Yurydyko-linhvistychnе tлумachennia tekstiv normatyvno-pravovykh aktiv*. Kyiv : Atika, 152.
17. Shutak, I. D. (2013). *Yurydychna tekhnika* : navchal'nyj posibnyk dlia vyschykh navchal'nykh zakladiv. Ivano-Frankivs'k : Kolo, 496.

LEGAL TECHNIQUE – STATUS AND PERSPECTIVES OF NORMATIVE REGULATIONS IN UKRAINE

Vitaliy Kosovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail:kosovych_v@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-6551-2686*

The article deals with the analysis of the level of normative regulation of legal technique at the main stages of legal regulation, in particular: law-making, legal systematization, legal realization, law enforcement, and legal interpretation. It is established that today there is no unity of positions at the level of legal doctrine regarding the list and content of the legal technique at these stages. This has a negative impact on legal practice. Therefore, there is an objective need for normative regulation of the use of the legal technique standards in Ukraine.

It is established that the norm-drafting technique had found its normative anchoring in the Law of Ukraine «On Law-Making Activity», various methodological recommendations issued by state authorities. At the same time, these legal acts lack prescriptions that would determine the rules for the substantive content of normative legal acts. The opinion is expressed that a detailed description of the requirements and rules of the norm-drafting technique should be made in a special act of the Ministry of Justice of Ukraine.

It is indicated that the systematization rules of normative legal acts are currently regulated by the same Law, by-laws of the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as legal acts of the Ministry of Justice of Ukraine. They are formal and need a meaningful addition.

The legal realization technique in the domestic legal system is found to be considered mainly as a technique for concluding normative-legal contracts and regulated by the norms of private substantive law. Such regulation has a general substantive character and requires thorough legislative formalisation. Corresponding attempts were made in various drafts of the Law of Ukraine «On Normative Legal Acts» and the draft Law of Ukraine No. 5707 «On Law-Making Activity». However, the matter failed to go beyond the drafts.

The law enforcement technique is just beginning to be studied. Some of its rules and requirements are contained in separate legislative acts, for example, the requirements regarding the structure of law enforcement acts are fixed in the procedural codes of Ukraine. Separate rules are reflected in the Law of Ukraine «On Law-Making Activity», in particular the rules for overcoming legal gaps and conflicts of legal norms. However, this is objectively not enough.

It is established that legal interpretation technique is usually a subject of scientific study. It is possible to discuss already the formation of a certain legal doctrine. For the needs of practice, the legal interpretation technique requires a normative definition at least at the level of legal acts of the Ministry of Justice of Ukraine.

Following the research results, it is concluded that legal technique in Ukraine is only going through the period of its establishment; it is not normatively defined in many cases and requires increased attention from the scientific community and law-making subjects.

Keywords: norm-drafting technique, the technique of systematization of normative legal acts, legal realization technique, law enforcement technique, the technique of interpretation of legal norms.

*Стаття: надійшла до редакції 09.04.2024
прийнята до друку 30.04.2024*